

Гупан Нестор

*доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН, Україна*

ФОРМУВАННЯ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО СКЛАДНИКА ЗАГАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Останніми роками в українському суспільстві активно запроваджується компетентнісно орієнтована освіта, шляхи розбудови якої визначені у Законі України «Про освіту» (Закон України, 2017) та низці інших державних документів, зокрема стандарті на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти» (Професійний стандарт, 2021). Особливого значення вона набуває у вищій школі, зокрема педагогічній, оскільки саме тут викладачам доводиться розв'язувати комплексні науково-дослідні проблеми в галузі освіти (відповідно до цілей і завдань професійно-педагогічної та дослідно-інноваційної діяльності). А це передбачає переосмислення наявних та створення нових фундаментальних теоретичних знань і запровадження новітньої професійно-педагогічної практики. Висвітленню сутності компетентнісної ідеї у професійному навчанні присвячено чимало праць українських вчених (Пошетун, 2004; Савченко, 2010; Локшина, 2019).

Аналіз значної кількості наукових розвідок дає підстави стверджувати про зростання інтересу дослідників до формування професійної компетентності педагогів різних спеціальностей. Проте, серед них немає публікацій присвячених цій проблемі з позиції історії педагогіки, хоча необхідність ретроспективних екскурсів при висвітленні і прогнозуванні напрямів розбудови педагогічної теорії і практики є очевидною.

Мета нашої публікації – зосередити увагу освітян на формуванні історико-педагогічної компетентності (ІПК) у майбутніх викладачів вищої школи які беруть участь у дослідницьких проектах.

На нашу думку, історико-педагогічна компетентність – це інтегрована характеристика фахівця у цій галузі педагогічного знання, який обізнаний із педагогічною теорією і вміє набувати нових знань та оперувати ними у конкретних хронологічних межах

історичної ретроспективи із застосуванням спеціальних методів історико-педагогічного дослідження.

Вважаємо, що ПК майбутнього викладача вищої школи формується поетапно і має такі складники: інформативний, логічний, аксіологічний, просторовий, хронологічно-просторовий.

Інформативний – характеризується здатністю особи добирати, аналізувати й оцінювати певну інформацію, отриману з різних джерел знань, якою можна оперувати, пояснюючи факти і явища педагогічної реальності.

Логічний – здатність дослідника аналізувати історико-педагогічні процеси, формулювати теоретичні поняття та визначати ідеї, концепції, тенденції.

Аксіологічний – здатність застосувати філософсько-педагогічні теорії цінностей, що визначали потреби спільнот і окремих персоналій у різні періоди розвитку історико-педагогічного знання.

Хронологічно-просторовий передбачає здатність тих, хто навчаються, або реалізуються у дослідництві, орієнтуватися в історичному часі й історичному просторі (зокрема встановлювати взаємозв'язки у розвитку суспільства, економіки, політики, науки, освіти, культури).

Усі ці складники передбачають напрацювання майбутніми викладачами певних умінь, які й визначають ту чи іншу здатність і застосовуються за потреби у навчальному процесі та дослідницькій діяльності. Тому очевидно, що педагогам які проводять заняття із майбутніми викладачами вищої школи, доцільно зосереджувати їхню увагу не лише на знаннях, а й на формуванні названих умінь.

З цією метою необхідним є проведення зі студентами у рамках професійних дисциплін спеціальних практичних занять, що мають на меті:

I. Залучення майбутніх викладачів вищої школи до опрацювання різних видів джерел.

Як спеціальні завдання можна запропонувати майбутнім викладачам проведення класифікації джерел на групи та доповненнями їх новими у процесі самостійного пошуку. Основою такої класифікації є джерелознавчий підхід, який передбачає виокремлення таких видів джерел: документальні (органів влади і держуправління, міністерства освіти та ін.); оповідні (опис досвіду роботи видатних педагогів; викладачів-новаторів та ін.); особового

походження (мемуари; листування та ін.); масові (довідники; преса та ін.); не масові (тексти промов державних і громадських діячів, педагогів та ін.); історіографічні (огляди періодики; рецензії на публікації та ін.); навчальна література (підручники; посібники; методичні матеріали та ін.); наочні (кінофільми; слайди; фотографії; таблиці; схеми та ін.); електронні (відповідні фахові видання; освітні вебпортали; форуми та ін. Далі студенти мають залучатись до аналізу і оцінки достовірності, актуальності, важливості тих чи інших джерел для проведення навчального/наукового дослідження, виявлення у них протиріч та ін. Сформовані у процесі практичної діяльності уміння знадобляться викладачам у проектуванні джерельної бази власних наукових праць.

II. Навчання майбутніх викладачів вищої школи ставити запитання.

Формування ІПК пов'язано із вмінням педагога-дослідника ставити запитання, оскільки від якості й логіки запитань, що їх ставить перед собою дослідник, напряду залежить якість здійсненого дослідження (Пошетун, Гупан, 2021). Формування цього уміння на практичних заняттях Таку варто розділити на кілька етапів.

На першому етапі – студенти вчать ставити «закриті» запитання, тобто ті, що передбачають однозначну відповідь. Наприклад, на запитання: «Коли почалася Друга світова війна?», правильна відповідь буде лише одна – «У 1939 р.». Зазвичай «закриті» запитання починаються зі слів: «Коли ...?»; «Які ...?»; «Скільки ...?»; «Що зображено ... (на фото)?» та ін. Вони дають змогу досліднику встановлювати реальні факти: що саме відбулось у певний період та у певному місці.

На другому етапі треба організувати роботу майбутніх викладачів з «відкритими» запитаннями які допускають різні варіанти відповідей, причому всі вони можуть бути правильними. Якщо на першому етапі майбутні викладачі вишів з'ясовують, що можна безпосередньо побачити, читаючи/розглядаючи джерело (наприклад фотодокумент), то на другому етапі вони розвивають навички самостійного аналізу і оцінки, формулюючи запитання на кшталт: «На які частини можна розділити зображення ... (фото)?»; «Чим вони відрізняються ...?»; «Як пов'язані ...?»; «Чому ...?» та ін. Наприклад, на запитання: «Як пов'язані інформація відображена на фото та назва фотодокументу?». Відповіді можуть бути різні: «Назва частково

співпадає із зафіксованим на фото ...»; «Між назвою і змістом є протиріччя, бо ...» та ін.

Уміння ставити запитання формується як на відомому матеріалі, так і на самостійно здобутій інформації. Така робота здійснюється більш ефективно в парах і в групах. Окрім того, навичка постановки запитань буде безумовно корисна і в педагогічній діяльності майбутнього викладача.

III. Залучення майбутніх викладачів вищої школи до активних форм спілкування.

Для майбутніх педагогів-дослідників важливо навчитися захищати свою позицію як письмово, так і усно. Формувати уміння у майбутніх викладачів вишів відстоювати свою позицію можливо в різний спосіб. Наприклад, на практичному занятті присутнім пропонується кілька визначень якогось поняття і їм треба вибрати одне із них, обґрунтувавши власну позицію. Доцільно на семінарських та практичних заняттях проводити дискусії з проблем історико-педагогічного знання, на яких учасники обирають власну позицію і озвучують аргументи на її захист. Розвиток уміння захищати свою позицію у письмовій формі варто відпрацьовувати під час написання текстів дипломних та курсових робіт, рефератів, статей.

Отже, формування історико-педагогічної компетентності у майбутніх викладачів вищої школи є необхідним складником їх професійної підготовки. Цей процес потребує світоглядних зрушень у практиці вищої освіти та оновлення методики навчання студентів. У перспективі він має бути орієнтованим на зміну розуміння місії професійної освіти від трансляції знань до формування професійних характеристик і компетентностей, зокрема й фахівців дослідників з педагогіки.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту». 2017. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=5895>
2. Локшина О. І. Європейська довідкова рамка ключових компетентностей для навчання впродовж життя: оновлене бачення 2018 року. Український педагогічний журнал. 2019. Вип. 3, С. 21–30.
3. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека освітньої політики*. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 16–25.

4. Пометун О. І., Гупан Н. М. Відкриті та закриті питання розвитку критичного мислення учнів на уроках історії. Матеріали 1-ї Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія і практика науки: ключові аспекти» (19–20.02.2021, Рим, Італія). Рим, Італія, 2021. С. 385–393. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724335>.

5. Професійний стандарт на групу професій «Викладачі закладів вищої освіти. Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.03.2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/pto/standarty/2021/03/25/Standart%20na%20hrupu%20profesiy_Vykladachi%20zakladiv%20vyshchoyi%20osvity_25.03.pdf.

6. Савченко О. П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку*. 2010. Вип. 3. URL: http://www.intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n3_2010.